



## Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

12.05.2023. Nr. 6-2/231

Uz 12.04.2023

[Persona A]

[e-adrese]

*Par vecāku pabalstu dvīņu gadījumā*

Latvijas Republikas tiesībsargs ir saņēmis Jūsu iesniegumu, kurā Jūs lūdzat viedokli par vecāku pabalsta izmaksas ilgumu un apmēru gadījumā, ja tas ir piešķirts personai, kura kopj vairākus vienās dzemdībās dzimušus bērnus, t.i., dvīņus. Jūsprāt tas, ka vecāku pabalsta izmaksas ilgums un tā apmērs nav atkarīgs no dzemdībās dzimušo bērnu skaita, dvīņu vecākus nostāda vienādā situācijā ar vecākiem, kuri kopj vienu bērnu un nelabvēlīgākā situācijā kā vecākus, kuriem otrais bērns ģimenē ienācis neilgi pēc pirmā.

Likuma “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” (turpmāk – Likums) 10.<sup>4</sup> panta pirmās daļas ievads noteic, ka vecāku pabalstu piešķir un izmaksā sociāli apdrošinātai personai, kura **kopj bērnu vai vairākus vienās dzemdībās dzimušus bērnus** (vienam no bērna vecākiem, vienam no adoptētājiem, kura aprūpē un uzraudzībā pirms adopcijas apstiprināšanas tiesā ar bāriņtiesas lēmumu nodots adoptējamais bērns, audžuģimenes loceklis, kurš noslēdzis līgumu ar pašvaldību, aizbildnim vai citai personai, kura saskaņā ar bāriņtiesas lēmumu bērnu faktiski kopj un audzina).

Saskaņā ar Likuma 10.<sup>4</sup> panta ceturtajā daļā noteikto par bērniem, kuri dzimuši 2023. gada 1. janvārī vai vēlāk, kopējais vecāku pabalsta periods tiek noteikts mēnešos, kurus skaita no bērna dzimšanas dienas, t.i., ieskaitot arī laiku, kad bērna mātei tiek maksāts maternitātes pabalsts. Ir iespējams izvēlēties pabalsta izmaksas periodu – 13 mēneši vai 19 mēneši, ko veido vecāku pabalsts un vecāku pabalsta nenododamā daļa, kas katram vecākam pienākas divus kalendāra mēnešus. Vecāki var izvēlēties vienu no šādiem pabalsta saņemšanas periodiem:

1) 19 mēneši, no kuriem 15 mēnešus no bērna piedzimšanas dienas var izmantot līdz dienai, kad bērns sasniedz pusotra gada vecumu, bet nenododamo daļu, kas pienākas divus kalendāra mēnešus vienam vecākam, katrs no vecākiem var izmantot līdz dienai, kad bērns sasniedz astoņu gadu vecumu;

2) 13 mēneši, no kuriem deviņus mēnešus no bērna piedzimšanas dienas var izmantot līdz dienai, kad bērns sasniedz viena gada vecumu, bet nenododamo daļu, kas pienākas divus kalendāra mēnešus vienam vecākam, katrs no vecākiem var izmantot līdz dienai, kad bērns sasniedz astoņu gadu vecumu.

Savukārt vecāku pabalsta apmēru noteic Likuma 10.<sup>6</sup> panta otro daļa. Proti, vecāku pabalstu pabalsta apmēru nosaka 60 procentu apmērā no personas vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, ja vecāks izvēlējies to saņemt 13 mēnešus, vai 43,75 procentu apmērā, ja

vecāks izvēlējies to saņemt 19 mēnešus. Savukārt, ja vecāku pabalsta saņēmējs neatrodas bērna kopšanas atvaļinājumā vai bērna kopšanas laikā gūst ienākumus kā pašnodarbinātais, pabalstu izmaksā 50 procentu apmērā no piešķirtā pabalsta.

Tas nozīmē, ka par bērniem, kuri dzimuši sākot no 2023. gada 1. janvāra, vecāki var izvēlēties kopējo pabalsta saņemšanas periodu – 13 mēneši vai 19 mēneši. Vecāku pabalstu veido vecāku pabalsta pamatdaļa, kuru var saņemt viens no vecākiem, un vecāku pabalsta nenododamā daļa, kuru ir tiesības saņemt katram no bērna vecākiem. Vecāku pabalsta nenododamā daļa katram no vecākiem ir divi kalendāra mēneši, un to var izvēlēties saņemt līdz dienai, kad bērns sasniedz astoņu gadu vecumu. Katram vecākam ir sava pabalsta nenododamā daļa, un to nevar izmantot otrs vecāks.<sup>1</sup> Taču minētās tiesību normas neparedz atšķirīgu vecāku pabalsta izmaksas periodu un apmēru, ja vienās dzemdībās ir dzimuši vairāki bērni.

Vienlaikus jāatzīmē, ka saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 7. pantu personai, kura kopj bērnu līdz divu gadu vecumam, tiek piešķirts bērna kopšanas pabalsts. Ja bērna kopšanas pabalsts piešķirts par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem, par katru nākamo bērnu papildus pabalstam piešķir piemaksu Ministru kabineta noteiktajā apmērā. Šo pabalstu izmaksā vienlaikus ar vecāku pabalstu.

Bērna kopšanas pabalsta apmēru nosaka Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumi Nr. 1609 “Noteikumi par bērna kopšanas pabalsta un piemaksas pie bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību”. Personai, kura kopj bērnu vecumā līdz pusotram gadam, Pabalsta apmērs 171 euro mēnesī. Personai, kura kopj bērnu vecumā no pusotra gada līdz diviem gadiem, pabalsta apmērs ir 42,69 euro mēnesī. Savukārt piemaksas apmērs personai, kura kopj vairākus dvīņus vai vairākus vienās dzemdībās dzimušus bērnus, attiecīgi ir 171 euro vai 42,69 euro par katru nākamo bērnu.

Tas nozīmē, ka vienlaikus ar vecāku pabalstu, dvīņu piedzimšanas gadījumā vienam no vecākiem tiek piešķirts arī bērna kopšanas pabalsts. Ja ir piedzimuši dvīņi, tad vecāks papildus vecāku pabalstam, līdz bērnu pusotra gada vecumam saņem 171 euro par katru bērnu, bet no pusotra līdz divu gadu vecumam – 42,69 euro par katru bērnu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka no Satversmes 110. panta<sup>2</sup> valstij izriet pienākums izveidot un uzturēt tādu sociālās drošības sistēmu, kura atbalsta ģimeni bērna pirmajos dzīves gados. Valstij ir pienākums sniegt saprātīgu un mērķētu sociālo atbalstu ģimenei bērna pirmajos dzīves gados. Tieši neilgi pēc bērna dzimšanas atbalsts ģimenei ir visvairāk nepieciešams, jo bērns ir pilnībā atkarīgs no vecāku aprūpes un vecāki bērna kopšanas dēļ var nespēt gūt pietiekamus ienākumus ģimenes vajadzību apmierināšanai.<sup>3</sup>

No iesniegumā norādītā izriet, ka ir pārkāpts vienlīdzības princips, jo šķietami atšķirīgā situācijā – ir dzimis viens vai vairāki bērni – vecāku pabalsta izmaksas periods

---

<sup>1</sup> Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras informācija par vecāku pabalstu. Pieejama: <https://www.vsa.gov.lv/lv/pakalpojumi/vecaku-pabalsts>; Vecāku pabalsts no 2023. gada. Pabalsta pamatdaļa un katra vecāka nenododamie divi mēneši. Lidija Dārziņa. LV portāls. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/347447-vecaku-pabalsts-no-2023-gada-pabalsta-pamatdala-un-katra-vecaka-nenododamie-divi-menesi-2022>

<sup>2</sup> Satversmes 110. pants noteic: Valsts aizsargā un atbalsta laulību — savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.

<sup>3</sup> Satversmes tiesas 2020.gada 19.novembra sprieduma lietā Nr.2020-13-01 10.punkts.

un apmērs tiek noteikts vienādi. Līdz ar to šajā lietā ir izvērtējams, vai valsts, nosakot vecāku pabalsta izmaksas ilgumu, ir izpildījusi tai no Satversmes 110. panta izrietošo pozitīvo pienākumu izveidot un uzturēt tādu sociālās drošības sistēmu, kura atbalsta ģimeni bērna (bērnu) pirmajos dzīves gados.

To izvērtējot, ir jāpārbauda, vai: 1) ir veikti pasākumi, lai nodrošinātu personām iespēju izmantot sociālās tiesības; 2) šie pasākumi veikti pienācīgi, proti, vai personām ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā; 3) ir ievēroti vispārējie tiesību principi, citastarp bērna vislabāko interešu prioritātes princips un Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertais vienlīdzības princips.<sup>4</sup>

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka valstij ir rīcības brīvība to metožu un mehānismu izvēlē, ar kādiem sociālās tiesības īstenojamas un aizsargājamas.<sup>5</sup> Turklāt valsts rīcībai, paredzot pasākumus sociālās drošības sistēmas izveidei, ir jāatbilst no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem<sup>6</sup>.

Sociālās drošības sistēmas ietvaros ģimenei bērna pirmajos dzīves gados primāri ir paredzēts vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts. Katram no šiem pabalstiem ir savs mērķis un izmaksas nosacījumi.

Vecāku pabalsta mērķis ir kompensēt vecākiem, kuri uzņemas zīdaiņa aprūpi un līdz ar to, pārtraucot profesionālo darbību, nespēj gūt ienākumus tādā pašā līmenī kā pirms bērna piedzimšanas, zaudētos ienākumus apmērā, kas atkarīgs no vecāka veiktajām valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām, kā arī aizsargāt bērna tiesības, nodrošinot tam vecāka klātbūtni un pilnvērtīgu aprūpi. Savukārt bērna kopšanas pabalsts ir universāls un tā mērķis ir sniegt atbalstu naudas izmaksu veidā ikvienai personai, kura kopj bērnu vecumā līdz diviem gadiem, situācijā, kad ir nepieciešami papildu izdevumi vai kad šī persona nespēj gūt ienākumus.<sup>7</sup>

Papildus vecāku pabalstam un bērna kopšanas pabalstam valsts izveidotā sociālās drošības sistēma paredz ģimenei bērna pirmajos dzīves gados, tostarp ģimenei ar bērnu līdz divu gadu vecumam, šādus sociālā atbalsta veidus: maternitātes un paternitātes pabalstu, bērna piedzimšanas pabalstu, ģimenes valsts pabalstu, kā arī Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 32. pantā garantēto sociālo palīdzību – materiālu atbalstu krīzes situācijā nonākušām trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm (personām), lai apmierinātu to pamatvajadzības.

Tādējādi, lai personas varētu izmantot savas sociālās tiesības, valsts sociālās drošības sistēmā ir ieviesusi vairākus pasākumus, kas vērsti uz ģimenes atbalstīšanu bērna pirmajos dzīves gados. Šajā atbalstā ietilpst sociālā apdrošināšana, valsts sociālie pabalsti, kā arī sociālās palīdzības pabalsti un sociālie pakalpojumi.

Secīgi vērtējot, vai valsts veiktie pasākumi sociālās drošības sistēmas izveidošanai ir veikti pienācīgi, proti, vai ģimenei bērna pirmajos dzīves gados ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā, jāatzīmē, ka neatkarīgi no dzemdībās dzimušo bērnu skaita, vecākiem, ja viņi ir sociāli apdrošināti, ir tiesības saņemt vecāku pabalstu kopumā 13 vai 19 mēnešus. Vecāku pabalsta apmērs tiek noteikts proporcionāli personas vidējai sociālās apdrošināšanas iemaksu algai. Tāpat vienam no vecākiem papildus vecāku pabalstam ir tiesības saņemt bērna kopšanas pabalstu un piemaksu par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem. Bērna kopšanas pabalstu un piemaksu kopumā maksā līdz bērna divu gadu vecumam. No minētā

<sup>4</sup> Turpat, 11.punkts.

<sup>5</sup> Satversmes tiesas 2017.gada 15.jūnija sprieduma lietā Nr.2016-11-01 14.punkts.

<sup>6</sup> Sal.: Satversmes tiesas 2020.gada 9.jūlija sprieduma lietā Nr.2019-27-03 20.2.punkts.

<sup>7</sup> Satversmes tiesas 2020.gada 19.novembra sprieduma lietā Nr.2020-13-01 10.punkts.

izriet, ka valsts nodrošinājusi ģimenei bērna pirmajos dzīves gados iespēju izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā.

Nākamajā solī ir jāpārbauda, vai valsts, pildot savus pozitīvos pienākumus sociālo tiesību jomā, ir ievērojusi vispārējos tiesību principus, proti, vai apstrīdētajās normās iekļautie nosacījumi attiecībā uz vecāku pabalsta izmaksas ilgumu atbilst bērna vislabāko interešu prioritātes principam un Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam.

Kā jau iepriekš norādīts, vecāku pabalsta mērķis ir atvietot ienākumus, kurus vecāks nevar gūt, pārtraucot savu profesionālo darbību un atrodoties bērna kopšanas atvaļinājumā sakarā ar bērna (bērnu) piedzimšanu.

Saskaņā ar Darba likuma 156. pantā noteikto ikvienam darbiniekam ir tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu sakarā ar bērna piedzimšanu. Šādu atvaļinājumu piešķir uz laiku, kas nav ilgāks par pusotru gadu, līdz dienai, kad bērns sasniedz astoņu gadu vecumu.

Eiropas Savienības Tiesa (turpmāk – Tiesa) ir atzinusi, ka individuālas tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu tiek piešķirtas “darba ņēmējiem – gan vīriešiem, gan sievietēm”, kas nozīmē, ka tiesību uz bērna kopšanas atvaļinājumu ir vienīgi vecāki kā darba ņēmēji. Tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu nedrīkst tikt interpretētas tādējādi, ka ar tām bērnam tiek piešķirtas individuālas tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu. Šādas tiesības tiek piešķirtas pašiem vecākiem. Līdz ar to, piemēram, dvīņu piedzimšana nerada tiesības uz tāda daudzuma bērna kopšanas atvaļinājuma laikposmiem, kas ir vienāds ar piedzimušo bērnu skaitu.<sup>8</sup>

No minētā izriet, ka tiesības uz bērna kopšanas atvaļinājumu un pakārtoti tam – arī vecāku pabalstu kā bērnu kopšanas atvaļinājuma laikā zaudēto ienākumu atvietošanu, ir vecāku individuālās tiesības. Līdz ar to bērna intereses šajā gadījumā netiek skartas.

Savukārt, vērtējot atbilstību Satversmes 91. pantā iekļautajam vienlīdzības principam, jāatzīmē, ka vienlīdzības princips citastarp liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos. Tomēr vienlīdzība Satversmes 91. panta izpratnē nenozīmē nivelēšanu. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats.<sup>9</sup> Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai arī ja nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem.<sup>10</sup>

Savā iesniegumā Jūs norādāt, ka ģimenes, kurās ir dzimis viens bērns un ģimenes, kurās ir dzimuši dvīņi, neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Savukārt līdzīgos apstākļos atrodas dvīņu vecāki un vecāki, kuri audzina bērnus ar ļoti nelielu vecuma starpību.

Izvērtējumu Jūsu norādītajai problēmsituācijai ir devusi Tiesa iepriekš minētajā spriedumā. Proti, Tiesa ir norādījusi, ka pienākumu daudzums, kurš jāveic dvīņu vecākiem, ir kvantitatīvs, jo viņiem vienlaicīgi ir jāapmierina divu bērnu vajadzības, bet šīs papildu pūles nav ilgākas laikā, jo dvīņu principā vienā un tajā pašā laikposmā atrodas vienās un

<sup>8</sup> Eiropas Savienības Tiesas 2010. gada 16. septembra spriedums lietā Nr. C-149/10, Zoi Chatzi pret Ypourgos Oikonomikon, 31. - 40. paragrāfs. Pieejams:

[https://curia.europa.eu/juris/document/document\\_print.jsf?docid=82932&doclang=LV](https://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?docid=82932&doclang=LV)

<sup>9</sup> Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa spriedums lietā Nr.2000-07-0409.

<sup>10</sup> Satversmes tiesas 2002. gada 23. decembra spriedums lietā Nr.2002-15-01.

tajās pašās attīstības stadijās. Divkāršs bērna kopšanas atvaļinājuma laikposms uzreiz nav vienīgais atbilstošais pasākums, kuru dalībvalstis var izmantot, lai veicinātu dvīņu vecāku ģimenes dzīves un profesionālās darbības sakārtošanu, bet ir jāņem vērā visa sistēma, kurā ietilpst pasākumi, kuru mērķis ir apmierināt šiem vecākiem esošās neērtības.<sup>11</sup>

Tāpat Tiesa ir norādījusi, kaut arī nevar noliegt, ka dvīņu audzināšana prasa vairāk pūles un līdz ar to tā nevar tikt salīdzināta ar viena bērna aprūpi, nevar arī nenovērtēt, ka tas, ka dvīņi aug un attīstās vienlaicīgi, ir sinerģijas sekas un ka tādējādi to audzināšana nav uzreiz salīdzināma ar divu atšķirīga vecuma bērnu audzināšanu. Šādos apstākļos jākonstatē, ka dvīņu vecāki atrodas īpašā situācijā, kuru vispirmām kārtām ir jāņem vērā valsts likumdevējam. Vienlaikus valsts likumdevējam, nosakot dvīņu vecākiem piemērojama bērna kopšanas atvaļinājuma kārtību un attiecoties pret šiem vecākiem tādējādi, ka pienācīgi tiek ņemtas vērā viņu īpašās vajadzības, ir plaša rīcības brīvība.<sup>12</sup>

No minētā var secināt, ka dvīņu vecāki atrodas īpašā situācijā un likumdevējam ir pienākums ņemt vērā viņu īpašās vajadzības. Taču likumdevējs var izvēlēties, kādi būtu piemērotākie līdzekļi, lai tās apmierinātu, piemēram, paredzēt finansiālu palīdzību, tostarp, īpašus pabalstus.

Šajā saistībā ir jāņem vērā tas, ka vecākiem, kuri kopj bērnus līdz divu gadu vecumam ir tiesības arī uz bērna kopšanas pabalstu, kura mērķis ir sniegt atbalstu naudas izmaksu veidā ikvienai personai, kura audzina bērnu līdz divu gadu vecumam. Un šī pabalsta apmērs ir proporcionāls bērnu skaitam. Proti, papildus bērna kopšanas pabalstam tiek piešķirta arī piemaksa par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem.

Apkopojot iepriekš norādīto, tiesībsargs uzskata, ka likumdevējs, nosakot vienādu vecāku pabalsta saņemšanas ilgumu un apmēru visām ģimenēm, nav pārkāpis Satversmes 91. pantā iekļauto vienlīdzības principu.

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 24. panta otrajā daļā nostiprināto, izskatījis personas iesniegumu, tiesībsargs var ierosināt pārbaudes lietu, ja tas atbilst tiesībsarga funkcijām un uzdevumiem un personas norādīto jautājumu ir iespējams risināt. Ņemot vērā iepriekš norādīto, pārbaudes lieta par iesniegumā minēto problēmsituāciju netiek ierosināta.

Ar cieņu  
tiesībsarga pilnvarojumā  
Sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību nodaļas  
vadītāja

Ineta Rezevska

*Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu*

<sup>11</sup> Eiropas Savienības tiesas 2010.gada 16.septembra spriedums lietā Nr.C-149/10, Zoi Chatzi pret Ypourgos Oikonomikon, 58.-59.paragrāfs.

<sup>12</sup> Turpat, 67.,68. un 71.paragrāfs.